

Kansainväliset suomalaismusiikit

Joiun uusi tuleminen

Suomen ainoan alkuperäiskansan saamelaiden musiikilla, joiulla, on hyvin pitkät perinteet. Joikua pidetään yhtenä vanhimmista musiikin muodoista Euroopassa. Se on musiikillisesti sukua arktisen alueen eskimoiden ja Amerikan intiaanien musiikille. Joiku on saamelaisen identiteetin tärkeä rakennusaine, se on sekä kansanmusiikkia että kansanrunoutta.

Joiku on edelleen elävää musiikkikulttuuria, mutta se on siirtynyt perinteisistä joikaamistilanteista esiintymislavoille ja äänitteille. Monet joikaajat ovat tehneet kiinnostavia kokeiluja yhdistämällä omaan musiikkiinsa eri musiikinlajeja. Wimme Saari, Angelit (Angelin tytöt) ja Ulla Pirttijärvi-Länsman ovat nykyään saamelaisen joiun tunnetuimmat tulkit.

Wimme Saari kasvoi lestadiolaisessa kodissa, jossa joikaamista ei pidetty suotavana. Hän työskenteli Yleisradiossa äänitarkkailijana ja löysi vanhoja äänitteitä selatessaan sukulaistensa esittämiä joikuja. Tämä löytö avasi hänelle oven täysin uuteen maailmaan. Saari lähti viemään joikua uuteen suuntaan ja yhdisti jazzimprovisaation ja perinteisen joiun. Myös joikujen kohteet uudistuivat. Suden, karhun tai jonkun henkilön lisäksi hän saattaa joikata lentokoneen moottorin tai lyhytelokuvan. Erityisen hedelmällistä on ollut Wimme Saaren yhteistyö saksofonisti Tapani Rinteen ja tämän Rinneradio-yhtyeen kanssa. Joiku on saanut saksofonin lisäksi seurakseen syntetisaattoreiden soundimaailman ja konerytmit.

Angelit-yhtye, Tuuni ja Ursula Länsman, esittää sekä perinteistä joikua että saamenkielistä populaarimusiikkia. He ovat tehneet yhteistyötä rockyhtye Waltarin ja teknomusiikkiin ja syntetisaattoreihin erikoistuneen Kimmo Kajaston kanssa. Ulla Pirttijärvi-Länsmanin vuonna 2002 julkaisemansa *Máttaráhku askái*-albumi on yhdistelmä perinteistä joikua ja modernia urbaania äänimaailmaa.

Ulla Pirttijärvi-Länsman

Wimme Saari

Joiku liittyi jo varhaisten saamelaisten rituaaleihin. Keskiajalta asti kirkko koki joikaamisen synniksi ja halusi kieltää sen. Myös lestadiolaisuuden piirissä se on haluttu kieltää. Tällainen suhtautuminen lähes hävitti perinteen joillakin saamelaisalueilla.

Joiku on erityisellä äänenmuodostuksella laulettavaa laulua, jolla laulaja, joikaa- ja, ikään kuin piirtää elävän kuvan jostakin. Joikaaaja käyttää välineinään melodias- rytmiä, sanoja, ilmeitä ja eleitä. Useimmiten joikataan joku henkilö, mutta kohde voi myös olla eläin tai jokin luonnonpaikka. Joiku pyrkii kuvaamaan kohdettaan mahdollisimman tarkasti. Joiun tekstiä täydennetään toistoilla ja siinä käytetään vain muutamia, mutta merkityksellisiä sanoja. Joikua voi laulaa myös ilman tekstiä, jolloin se

esitetään merkitystä vaille olevin tavuin.

Joiku yhdistää saamelaisia ja luo solidaarisuuden tunnetta. Se poistaa etäisyyden ihmisten väliltä, koska on mahdollista luoda mielikuva kaukana olevasta ystävystä joikaamalla hänet.

Toisen maailmansodan jälkeen joiun asema oli melko huono ja saamelainen nuoriso alkoi vieraantua perinteisestä joikaamisesta. Nils-Aslak Valkeapää teki tärkeän kulttuuriteon ja aloitti joikujen julkisen esittämisen vuonna 1969.

Hän nosti joiun uuteen kukoistukseen. Joiku muuttui myös enemmän estraditaiteeksi.

Angelit eli Tuuni ja Ursula Länsman

Saamen kieli taipuu myös rapiksi. Inarilainen Mikkäl Morottaja eli Amoc on muutaman vuoden ajan riimitellyt omalla äidinkielellään. Amoc haluaa puolustaa saamelaisuutta ja osoittaa, että myös inarinsaameksi voi tehdä uskottavaa populaarimusiikkia.

s. 107

Amoc

Vahvojen tunteiden tulkit – romanien musiikki

Valtaväestö tuntee romanimuusikoista parhaiten monet tangolaulajat alkaen 1960-luvulla Taisto Tammes-ta. Estradiviihde ja romanien sisäinen kulttuuri ovat kuitenkin aivan eri asioita. Oman joukon parissa laulettavia lauluja ei esitetä ulkopuolisille. Tämä kertoo romanien tarpeesta suojella omaa kulttuuriaan. Valtakulttuurin ennakkoluuloisessa ilmapiirissä romanit ovat monesti kokeneet olevansa tervetulleita artisteina, mutta eivät omana itsenään.

Romanit ovat saamelaisten ohella Suomen merkittävin vähemmistöryhmä. He tulivat Suomeen jo 1500-luvulla, ja tällä hetkellä heitä on n. 10 000. Sekä Ruotsin että Venäjän vallan aikana romaneja vainottiin, ja vasta itsenäisen Suomen aikaan tilanne on vähitellen muuttunut. Suomalainen yhteiskunta halusi aluksi heidän sopeutuvan ja sulautuvan valtakulttuuriin. Vasta 1970-luvulta lähtien Suomessa on alettu arvostaa romanien oikeutta omaan historiaan, kulttuuriin ja kieleen.

Romanien juuret ovat alun perin Luoteis-Intias-sa. Sieltä he joutuivat lähtemään 1000-luvun molemmin puolin. He saapuivat Eurooppaan 1300-luvulla ja asettuivat asumaan eri maihin. He ovat omaksuneet

musiikkiinsa aina sen maan musiikin piirteitä, joi-he kotiutuivat. Romanien laulutapa on kuitenkin k-manlainen kaikkialla. Sen erityispiirteitä ovat nasaal-suus, kurkkuvibrato, monipuolinen melodian koriste-lu, vapaa tempo ja hyvin latautunut, tunteellinen esi-tystapa.

Suomalaisten romanien musiikki on kiinteäs-ti sidoksissa kansanmusiikkiin. Romanilaulut, kuten suomalaiset kansanlaulutkin, ovat surumielisiä ja hai-keita sävelmiä. Suuri osa niistä on lyyrisiä rakkaus-lauluja. Näiden laulujen lisäksi miehet ovat laulaneet markkina- ja mahtilauluja, joilla on ollut tärkeä käy-tännöllinen merkitys. Esimerkiksi mahtilauluja on esitetty tilanteissa, joissa laulajan on pitänyt osoittaa olevansa valmis tappelemaan. Lauluissa on voimakas tunneletaus. Nämä laulut ovat kuitenkin nykyään harvinaisia. Romanien laulutapaan kuuluu sävelmien vapaa muuntelu. Eri alkuperää olevia tekstejä ja melo-dioita on yhdistetty ja sovitettu oman maun mukaan. Näin laulu voi olla opitun toistamista tai täysin imp-rovisoitua. Tärkeintä laulussa on kuitenkin sen ainut-kertainen esitys.

Hortto Kaalo: vas. Marko Putkonen,
Iris Ellen, Feija Åkerlund

Gjallarhorn

Marianne Maans

Laulua ikä kaikki – suomenruotsalainen kansanmusiikki

Suomenruotsalainen kansanmusiikki on toisaalta suomalaista perinnesäveltä, toisaalta osa yleisempää pohjoismaista ja sitä kautta eurooppalaista perinnettä. Suomenruotsalaisilla on vahva yhteislaulutraditio. Lisäksi he ovat saaneet paljon vaikutteita ruotsalaisesta pelimanniviuluperinteestä.

Suomenruotsalaisen nykyaikaisen kansanmusiikin lipulaiva on Gjallarhorn-yhtye, jonka musiikissa ja lauluteksteissä on vaikutteita keskiaikaisista suomenruotsalaisista balladeista sekä skandinaavisesta ja kelttiläisestä musiikista. Yhtyeen omintakeisen soundin luovat perinteiset, mutta mikrofonein varustetut viulut yhdistettynä australialaiseen didgeridohon, eri maiden lyömäsoittimiin ja Jenny Wilhelmsin lauluun, jossa on vaikutteita muun muassa intialaisesta klassisesta musiikista.

Marianne Maans on viulisti, laulaja ja jouhikonsoittaja, jonka musiikin juuret ovat pohjalaisessa pelimanniperinteessä. Hän tekee yhteistyötä norjalaisien ja ruotsalaisten muusikkojen kanssa keskiaikaista

musiikkia esittävässä Kvedar-yhtyeessä sekä Suomessa Ramunder-yhtyeessä yhdessä Maria Kalaniemen ja Olli Variksen kanssa. Ensimmäisen soololevynsä hän julkaisi vuonna 2004.

Vaikka suomenruotsalainenkin kansanmusiikkiperinne kärsi 1900-luvun alun kaupungistumisesta ja teollistumisesta, sitä myös kerättiin ja taltioitiin laulukirjoihin ja sovitettiin kuoroille kansanvalistuksen hengessä. Suomenruotsalaiseen kulttuuriin kuuluu edelleen voimakkaasti erilaisiin juhlatilaisuuksiin liittyvä yhteislaulutraditio. Juomalaulut, jotka ovat siirtyneet osittain suomenkieliseenkin kulttuuriin, ovat hyvä esimerkki nykyajan kansanperinteestä: entisaikojen arkkiveijujen tapaan tuttuihin sävelmiin sepitetään uusia, usein humoristisia tekstejä.

Helan gääär...

Maahan muuttaneet musiikit

Suomalaista musiikkia ovat kautta aikojen rikastuttaneet maahamme muuttaneet ulkomaalaiset, ilmeisimpänä esimerkkinä voidaan pitää Maamme-laulun säveltäjää Fredrik Paciuista. Tyylistä riippumatta maassamme vierailleet tai tänne pysyvästi asettuneet muusikot ovat tuoneet vaikutteita ja kokonaan uusia musiikinlajeja osaksi kulttuuriamme. Myös nykypäivän maahanmuuttajat tuovat mukanaan omat musiikki-perinteensä, joiden näkyvyys ja kuuluvuus vaihtelee alueittain. Maahamme muuttaa vaivihkaa musiikinlajeja myös matkustelevien muusikoiden mukana: eri maiden musiikkikulttuurit saattavat saada innokkaan harrastajajoukon muutaman asialleen omistautuneen muusikon aloitteesta. Median ja tietoverkkojen avulla musiikista kuin musiikista saa tietoa vaivattomasti.

Afrikkalainen musiikki elää Suomessa sekä afrikkalaisperäisten että suomalaisten muusikkojen esittämänä. Suomessa on kymmeniä afrikkalaista musiikkia esittäviä yhtyeitä, ja esimerkiksi länsiafrikkalaisen rummutuksen kurseja järjestetään useilla paikkakunnilla. Tunnetuimpia yhtyeitä on senegalilaista mbalax-musiikkia soittava Galaxy, jonka jäsenet Pape Sarr ja Yamar Thiam myös opettavat aktiivisesti. Afrikkalainen kuoromusiikki on myös osa monien suomalaisten kuorojen ohjelmistoa. Erityisesti eteläafrikkalaisen

kuoromusiikin edelläkävijä Suomessa on helsinkiläinen Jakaranda-kuoro, joka on esittänyt ja levyttänyt a rikkalaista musiikkia jo yli kaksi vuosikymmentä.

Latinalaisamerikkalaiset rytmit kiehtovat suomalaisia muusikoita ja tanssijoita. Lukuisat ryhmät esittävät esimerkiksi afrokuubalaista salsaa, argentiin-

laista tangoa tai vaikkapa Andien musiikkia. Lattari-musiikin suosituin muoto lienee kuitenkin samba. Samba tuli Suomeen ensin kilpatanssilajina ja satunnaisten ravintoloiden järjestämässä karnevaaleissa, joihin tuotiin artisteja ulkomailta. Vähitellen eri puolilla Suomea syntyi pieniä karnevaalisambaa tekeviä ryhmiä, jotka sittemmin järjestäytyivät sambakouluiksi.

Suomessa on kaikkien maanosien musiikin esittäjiä. Maailman musiikin keskus välittää tietoa Suomen maailmanmusiikkikulttuureista, julkaisee äänitteitä ja kirjallisuutta sekä järjestää konsertteja ja esiintymistilaisuuksia maahanmuuttajamuusikoille. Keskuksen IMMIGRÉS-luettelo kattaa suomalaisten maahanmuuttajamuusikkojen kirjon Afganistanista Iranin kautta Tongalle ja Indonesiaan.

Itsenäinen tehtävä

1. Etsi saamelaisesta musiikista, romanimusiikista TAI suomenruotsalaisesta musiikista kertova artikkeli.
2. Kerro lyhyesti omin sanoin, mistä artikkeli kertoo.
3. Lisää valmiiseen tuotokseen linkki artikkeliin.
4. Palauta tehtävä Miialle sähköpostitse.